

Oriënterend lezen

Bekijk bij een tekst:

- titel/ ondertitel
- lead/ eerste alinea
- tussenkoppen
- laatste alinea
- bron
- illustratie of foto

LEESKAART BOVENBOUW Nieuw Nederlands

✓ Activeer je **voorkennis!** Wat weet je al over het onderwerp?

Het **onderwerp** van een tekst is het antwoord op de vraag 'Waarover gaat deze tekst?' Het onderwerp kun je met een of enkele woorden aangeven. De **hoofdgedachte** is een samenvatting van de tekst in één volledige zin (nooit een vraagzin!). **Hoofdgedachte**: wat wordt er over het onderwerp gezegd?

Er zijn vier schrijfdoelen:

1. Lezers vermaken door iets leuks of interessants te vertellen: **amuseren**.
2. Lezers uitleggen hoe iets in elkaar zit: **informer**.
3. Lezers van een bepaalde mening **overtuigen**.
4. Lezers aanzetten om iets te gaan doen: **activeren**.

Amuseren

Als een schrijver een spannend, aangrijpend of grappig verhaal vertelt, is zijn doel amuseren (de lezer vermaken). Amuserende teksten zijn meestal fictionele teksten: romans, verhalen, gedichten en strips. Maar ook een leuk krantenberichtje kan meer dienen om te amuseren dan om te informeren.

Informer

Als een schrijver bepaalde kennis wil overbrengen, is zijn doel informeren. Een informerende tekst vertelt de lezer iets over wat hij wil weten. Een goed voorbeeld is een nieuwsbericht in de krant. Andere teksten geven een instructie of ze willen de lezer iets uitleggen. Informerende teksten hebben vaak een constatering, een (controleerbaar) feit als hoofdgedachte.

Uiteenzetten

De uiteenzetting behoort tot de informatieve tekstsoorten. In een uiteenzetting wordt uitgelegd hoe iets in elkaar zit. Een uiteenzetting kan een tekst in een schoolboek of een naslagwerk (encyclopedie) zijn. Net als een informerende tekst is de uiteenzettende tekst objectief. Dergelijke teksten bevatten hoofdzakelijk controleerbare feiten.

Beschouwen

Opiniërende teksten gaan over meningen. Er zijn teksten bij die de lezer de mogelijkheid geven zelf over iets na te denken. Zo'n tekst heet een *beschouwing*. De beschouwing is een tussenvorm van uiteenzetting en betoog. De schrijver geeft uitleg, maar vaak ook meningen. Let op: het is niet de bedoeling van de schrijver om te overtuigen. De lezer kan zich met behulp van de beschouwing zelf een mening over de zaak vormen. De beschouwing is vaak een achtergrondartikel in een krant of tijdschrift.

Overtuigen

Sommige opiniërende teksten hebben als doel de lezer van een mening te overtuigen. Een tekst met als schrijfdoel overtuigen noem je een *betoog*. De schrijver wil dat de lezers zijn mening (standpunt) overnemen. Hij wil ze overtuigen van zijn gelijk. De hoofdgedachte van een overtuigende tekst is dan ook altijd een mening. De schrijver geeft argumenten die het standpunt ondersteunen. De mening wordt verdedigd met argumenten. Soms bedenkt hij ook welke argumenten de lezers tegen het standpunt zullen inbrengen.

Deze tegenargumenten probeert hij te weerleggen: hij toont aan dat ze minder zwaar wegen dan zijn argumenten voor het standpunt. Overigens is het nog maar de vraag of de lezer het uiteindelijk met de schrijver eens is. Betogen moet de lezer altijd kritisch lezen.

Activeren

Een bijzondere variant van de overtuigende tekst is de activerende tekst. Als een schrijver wil bereiken dat zijn lezers iets gaan doen, is zijn schrijversdoel activeren. De hoofdgedachte van een activerende tekst is ook een mening. Als een schrijver zijn lezers wil overhalen om iets te doen, zal hij eerst moeten overtuigen. Ook activerende teksten bevatten dus argumenten. Verder herken je activerende teksten vaak aan het taalgebruik: de gebiedende wijs komt er vaak in voor. Vaak wordt de oproep kracht bijgezet door een uitroepteken. Activeren is het doel van advertenties, wervende folders en affiches.

Hoofdingeling	Schrijfdoel	Tekstsoort
Fictionele of niet-zakelijke teksten	Amuseren	roman, strip, cartoon, kort verhaal, mop, cursiefje (klein grappig verhaaltje in een krant)
Niet-fictionele of zakelijke teksten	Informereren	<u>uiteenzettingen</u> handleiding/ gebruiksaanwijzing/ instructie studieboek informatieve folder recept nieuwsbericht verslag <u>aankondigingen</u> uitnodigingen, geboortekaartje, trouwkaart, overlijdensbericht
Opiniërende teksten	Beschouwen	<u>beschouwingen</u> discussiestuk meningvormend artikel recensie
	Overtuigen	<u>betogen</u> ingezonden stuk in de krant redactioneel commentaar column

Niet-fictionele of zakelijke teksten	Activeren/ tot handelen aanzetten	reclamefolder advertentie sommige uitnodigingen wervend affiche
---	---	--

Als je het onderwerp van de tekst weet en de hoofdgedachte van de tekst hebt geformuleerd, ga je op zoek naar **deelonderwerpen**. In een tekst worden diverse aspecten van het onderwerp belicht. Denk aan zaken als de kenmerken van het onderwerp en de voor- en nadelen van het onderwerp. Soms wordt een deelonderwerp in één alinea besproken, soms worden er een paar alinea's aan één deelonderwerp gewijd.

Vraag je af: waar eindigt het ene deelonderwerp en waar begint het andere?

Verbanden tussen alinea's worden vaak aangegeven door **signaalwoorden**. Dat zijn woorden waaraan je een bepaald verband herkent.

Verband	Signaalwoord
opsomming	ook, tevens, bovendien, daarnaast, vervolgens, verder, om te beginnen, ten eerste...ten tweede..., ten slotte, daar komt nog bij dat...
tegenstelling	maar, echter, niettemin, toch, daar staat tegenover, desondanks, evenwel, nochtans
tijd	eerst, dan, daarna, eens, toen, vroeger, later, voordat, nadat, vervolgens, intussen
oorzaak-gevolg	doordat, daardoor,...had tot gevolg, hieruit volgt..., om deze reden
toelichting/voorbeeld voorwaarde	zo, bijvoorbeeld, zoals, neem nou, ter illustratie
vergelijking	als, indien, wanneer, in het geval dat, mits, tenzij
toegeving	zoals, net (zo) als, evenals, (meer/beter)...dan, op dezelfde wijze
reden/verklaring	al, hoewel, ofschoon, hoe het ook zij, natuurlijk...maar, toch, weliswaar
doel-middel	daarom, derhalve, dus, want, immers, dat blijkt uit, namelijk
samenvatting	om te..., met de bedoeling..., opdat
conclusie	kortom, samengevat, met andere woorden, al met al, resumerend
	dus, daarom, dat houdt in, concluderend, ik kom tot de slotsom dat..., kortom, al met al